УДК 027.021:090.1:929 (438+477)"1513-1566"

Оксана Рабчун
(Київ)

ТВОРИ СТАНІСЛАВА ОРІХОВСЬКОГО ІЗ ФОНДУ ВІДДІЛУ БІБЛІОТЕЧНИХ ЗІБРАНЬ ТА ІСТОРИЧНИХ КОЛЕКЦІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

У статті висвітлено творчість відомого полеміста XVI ст., описано примірники видань його творів, що нині зберігаються у фонді відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ.

Ключові слова: *Станіслав Оріховський, видання, бібліотека, провенієнції.*

В статье рассматривается творчество известного полемиста XVI в., описываются отдельные экземпляры изданий автора, находящиеся в настоящее время в фонде отдела библиотечных собраний и исторических коллекций НБУВ.

Ключевые слова: *Станислав Ориховский, издания, библиотека,* провениенции.

The article introduces the creativity of a well-known 16th century polemist and describes the published editions of his works, that now are kept in the Vernadsky National Library of Ukraine funds.

Key words*: Stanislav Orichovski, publications, library and province.*

У листопаді 2013 р. Україна відзначатиме 500-річний ювілей від дня народження славного представника українського народу – Станіслава Оріховського.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) не може залишитися осторонь, маючи в своїх фондах видання творів відомого полеміста та філософа.

У фонді відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій (ВБЗІК) НБУВ зберігся не один примірник видань творів С. Оріховського. Варто наголосити, що серед них містяться як прижиттєві видання, так і перевидання XVII-XIX ст.

Фонд ВБЗІК складається з великої кількості (понад 80) окремих книжкових зібрань – історико-культурних фондів, що у різний час надійшли до НБУВ та різняться кількісним і якісним складом.

Бібліотечні колекції та зібрання, що знаходяться сьогодні у ВБЗІК, діляться на бібліотеки духовних закладів дореволюційної Росії, бібліотеки вищих та середніх навчальних закладів Російської імперії (до складу цих бібліотек часто входили родові зібрання видатних державних та культурних діячів, що також зберігались і окремим комплексом), фонд дореволюційної релігійної та світської періодики, зібрання окремих видів документів (палеотипів[1], Біблій тощо).

Для виявлення творів С. Оріховського в окремих історико-культурних фондах, що зберігаються у ВБЗІК, насамперед, були переглянуті каталоги фонду польської літератури, в яких нині наявні прижиттєві видання та перевидання творів полеміста (загалом 6 од. зб.), а також каталоги інших бібліотек, зокрема, бібліотеки університету св. Володимира. У процесі роботи було виявлено **п'ять** примірників видань у фонді бібліотеки польського короля Станіслава-Августа Понятовського (**одне** видання прижиттєве); **три** примірники у складі "Нової колекції" бібліотеки Кременецького ліцею; **три** примірники у складі родового книжкового зібрання Яблоновських; **два** примірники у складі родового книжкового зібрання Урбановських та Стажинських; **два** примірники у складі бібліотеки університету св. Володимира (частина "РОКИ"); по **одному** примірнику видань у складі бібліотек Вишневецького замку князів Вишневецьких - графів Мнішеків, колекції Бердичівського

[1] Друковані видання 1500-1550 років.

монастиря, бібліотеки Кременецького єзуїтського колегіуму та бібліотеки Києво-Печерської Лаври.

Якщо проаналізувати місцезнаходження вказаних бібліотек до надходження їх до НБУВ, то стає очевидним той факт, що майже всі вони (за винятком бібліотек університету св. Володимира та Києво-Печерської Лаври) упродовж XVIII–XIX ст. перебували на території сучасної Волинської, Тернопільської та Хмельницької областей. Це, звичайно, не стосується перевидань творів С. Оріховського у XIX ст. У фонді ВБЗІК вони зберігаються у зібранні польськомовної літератури, організованому свого часу за мовною ознакою. Два видання другої половини XVIII ст. вдалося відшукати у складі Бібліотеки університету св. Володимира (частина "РОКИ") та у фонді Бібліотеки Києво-Печерської лаври.

Розглянемо безпосередньо кожен з примірників видань С. Оріховського, котрі ми маємо в своїх фондах. Розпочнемо з прижиттєвих видань автора.

Orichovii Stanislai Roxolani. Fidelis Svbditvs Siue De Institvtione Regia ad Sigismundum Augustum Libri duo. – Kraków: ex officina typographica Francisci Caesarij. – [1561]. *Estr. T. 8, s. 49.* Шифр видання у колекції: **S. J. 492.**

Примірник має пошкодження оправи та зовнішніх аркушів. Оправа картонна, корінець виготовлений зі шкіри. На форзаці напис з шифром книги. На титулі напис латиною про приналежність видання до бібліотеки Кременецького єзуїтського колегіуму, датований 1736 роком. На останній сторінці тексту книжки нерозбірливі записи чорним чорнилом. У ній знайдено аркуш, на якому чорним чорнилом польською мовою зроблені деякі пояснення до тексту книги. Почерк розбірливий, акуратний.

Orichovii Stanislai Roxolani. Fidelis Svbditvs Siue De Institvtione Regia ad Sigismundum Augustum Libri duo. – Kraków: ex officina typographica Francisci Caesarij. – [1561]. *Estr. T. 8, s. 49.* Шифр видання у колекції: **Coll. Jabl. 727.**

Примірник є другим алігатом у конволюті. Оправа, як і у більшості видань із бібліотеки Яблоновських, виготовлена із телячої шкіри. На верхній кришці оправи – наліпка з шифром книги. Видання має пошкодження прикінцевих аркушів. Жодних записів немає.

Orzechowski Stanisław. Listy, W ktorych, który jest prawdziwy Kościoł od Krystusa y od Apostołow postanowiony dostatecznie a mądrze naprzeciwko nowym Ewanyelikom dowodzi. – Cracouiae, ex Academia, 1561. *Estr. T. 8, s. 50.* Шифр видання у колекції: **Cr. 4154**.

Примірник зберігся досить добре. На жаль, при оправленні, була зрізана незначна частина верхньої частини тексту. Оправа картонна, має незначні пошкодження. На форзацах написи латинською мовою. Зустрічаємо також написи чорним чорнилом на шмуцтитулі та титульному аркуші видання (польською та латинською мовами). На шмуцтитулі міститься овальна печатка червоного кольору з написом "BIBLIOTECA UNIVERSITATIS St. WLADIMIRI".

Orichovii Stanislai. Chimera sive de Stancari funesta Regno Poloniae secta. – Kraków, 1562. *Estr. T. 8, s. 51.* Шифр видання у колекції: **Reg. X. 66a.**

Примірник має картонну оправу, корінець та кутики книги виготовлені зі шкіри. На форзаці видання напис олівцем – шифр книги. На титульному аркуші овальна печатка фіолетового кольору "Библиотека университета Св. Владимира". Видання має значну кількість записів на полях (майже нерозбірливі). Книжка реставрована – підклеєно зі звороту титульний аркуш.

Orichovii Stanislai. Chimera sive de Stancari funesta Regno Poloniae secta. – Kraków, 1562. *Estr. T. 8, s. 51.* Шифр видання у колекції: **Pol.XVI B 18.**

Примірник має картонну оправу, корінець та кутики книги виготовлені зі шкіри. На корінці тиснення золотом прізвища автора та першого слова назви видання, а також року друку книжки. Оправа XIX ст. Обріз книги жовтого кольору. На форзаці видання напис олівцем – шифр книги. Крім того, на форзаці також записи чорним чорнилом, схожі на якісь підрахунки. На титульному аркуші написи чорним чорнилом латинською мовою. Також

зустрічаються нечисленні написи на полях книжки. На окремих сторінках проглядаються сліди її намокання.

Orichovii Stanislai. Chimera sive de Stancari funesta Regno Poloniae secta. – Kraków, 1562. *Estr. T. 8, s. 51.* Шифр видання у колекції: **Pol.XVI B 58.**

Примірник має картонну оправу, корінець та кутики книги виготовлені зі шкіри. На корінці тиснення золотом прізвища автора та першого слова назви видання, а також року друку книжки. Оправа XIX ст. Форзац виготовлений із паперу "павичеве перо". На шмуцтитулі напис олівцем – шифр книги. На титульному аркуші написи, один з яких (у центрі аркуша), ретельно замальований, що призвело до розриву паперу та дірок. Внизу титульного аркуша зберігся власницький напис. Також зустрічаються нечисленні написи на полях книжки.

Orichovii Stanislai roxolani. Chimaera siue De Stancari funesta regno Poloniae secta… – apud Maternum Cholinum, 1563. – [23], 340, 10 s. *Estr. T. 8, s. 52.* Шифр видання у колекції: **Зах. XVI A 24 (№ 642 н. к.).**

Примірник має шкіряну оправу. На корінці паперові наліпки з автором та назвою книжки, а також із шифром. Кілька різних шифрів записано в різий спосіб на форзаці примірника: чорним чорнилом "№ 642 н. к.", червоним олівцем "Зах. XVI A 24", чорним чорнилом: "C 92", "121" та "№ 468". Це свідчить про те, що видання змінило досить значну кількість власників і в кожній бібліотеці воно мало різні шифри. На титульному аркуші записи чорним чорнилом, що майже вицвіли від часу. На останніх трьох сторінках тексту записи чорним чорнилом, майже нерозбірливі.

Orzechowski S. Quincunx, to jest wzór Korony Polskiej na cynku wystawiony przez Stanisława Orzechowskiego i za kolędę posłom koronnym do Warszawy na nowe lato roku pańskiego 1564 posłany. – 1564. – [113] s. *Estr. T. 8, s. 53.* Шифр видання у колекції: **Cr. 1919.**

Примірник має м'яку паперову оправу жовтого кольору. На корінці наліпка з назвою книги та прізвищем автора. На форзаці напис синім олівцем із шифром книги. На аркуші перед титульною сторінкою записи чорним чорнилом польською мовою двома різними почерками. На останній сторінці тексту дві печатки: овальна печатка фіолетового кольору "Библиотека университета Св. Владимира" та прямокутна печатка фіолетового кольору "Центральна наукова бібліотека АН УРСР".

Orichovii Stanislai Roxolani. Fidelis Svbditvs Siue De Institvtione Regia ad Sigismundum Augustum Libri duo. – Kraków: Łazarz, 1584 – 89 s. *Estr. T. 8, s. 79.* Шифр видання у колекції: **BZ 7406.**

Оправа примірника виготовлена зі шкіри брунатного кольору. На корінці червона наліпка з назвою книги, тисненою золотом та паперова наліпка з шифром книги. Форзац блакитного кольору. На форзаці наліпка з екслібрисом "BIBLIOTEKA ZAHINIECKA" – ознакою приналежності до родового книжкового зібрання Урбановських та Стажинських. Обріз книги синього кольору. Стан збереження – добрий. В правому кутику вгорі титульного аркуша напис чорним чорнилом "N. V. ". На останній сторінці тексту кругла печатка синього кольору "ДЕЗ".

Orichovii Stanislai Roxolani. Fidelis Svbditvs Siue De Institvtione Regia ad Sigismundum Augustum Libri duo. – Kraków: Łazarz, 1584 – 89 s. *Estr. T. 8, s. 79.* Шифр видання у колекції: **Cr 1922.**

Примірник має картонну оправу, корінець та кутики книги виготовлені зі шкіри. На корінці тиснення золотом прізвища автора та назви видання. Оправа XIX ст. Обріз книжки червоного кольору. На форзаці видання напис чорним чорнилом – шифр книги. На титульному аркуші написи чорним чорнилом латинською мовою. На звороті титульного аркуша містяться: овальна печатка червоного кольору з написом "BIBLIOTECA UNIVERSITATIS St. WLADIMIRI", а також прямокутна печатка фіолетового кольору "Центральна наукова бібліотека АН УРСР". Така ж печатка міститься й на останній сторінці тексту видання.

Stanislai Orichovii. In fidelem subditum Rutheni ad Sigismundum Augustum Jagellonem Poloniae regem praefatio – [1584]. *Estr. T. 8, s. 79.* Шифр видання у колекції: **Coll Jabl 1482**

Примірник має м'яку паперову оправу блакитного кольору. Примірник пошкоджений – сліди від пожежі. Права верхня частина книги частково відсутня. Немає також частини тексту (після ст. 74). На титульному аркуші напис олівцем – шифр книги.

Orzechowski Stanisław. Annales Polonici Adiunximus vitam Petri Kmithae. – Dobromoli: In officina Ioannis Szeligae, 1611. – [12], 312, [2] s. *Estr. T. 8, s. 148.* Шифр видання у колекції: **BZ 7462.**

Примірник має картонну оправу, корінець та кутики книжки виготовлені зі шкіри. На корінці наліпка з її назвою, тисненою золотом та паперова наліпка з шифром книги. Крім того, корінець оздоблений рослинним орнаментом, тисненим золотом. Форзац "мраморка". На форзаці наліпка з екслібрисом "BIBLIOTEKA ZAHINIECKA" – ознакою приналежності до родового книжкового зібрання Урбановських та Стажинських. Обріз книги червоного кольору. Стан збереження – добрий. На титульному аркуші заштриховано власницький напис. На ст. 306-307 – плями від чорнила.

Orechovii Stanislai. Apocalipsis nunc primum recognita ac emendatius iterum expressa. – Leopoli, 1630. *Estr. T. 8, s. 199.* Шифр видання у колекції: **Mniszech.**

Примірник має пошкодження оправи. Оправа картонна, корінець виготовлений зі шкіри. На форзаці наліпка з екслібрисом – ознакою приналежності до книжкового зібрання Мнішеків. Перед титульним аркушем – п'ять чистих аркушів. На титульному аркуші власницькі написи Станіслава Мнішека. На останній сторінці тексту – запис, датований 1772 роком про те, що книга перебувала у бібліотеці ордену кармелітів у Вишнівці. Після тексту приплетено аркуш з ілюстрацією. Наприкінці книги шість чистих аркушів. Примірник потребує реставрації.

Orzechowski Stanisław. Annales Polonici Adiunximus vitam Petri Kmithae. – Dantisci: APUD GREGORIUM FORSTERUM, 1643. – [4], [2], [4], 251 p. *Estr. T. 8, s. 243.* Шифр видання у колекції: **Reg. X. 1051.**

Примірник має картонну оправу, корінець книги виготовлений із шкіри. На шмуцтитулі видання напис олівцем – шифр книги. На форзаці та титульному аркуші (і на його звороті) – численні власницькі написи олівцем та чорним чорнилом. На нижньому шмуцтитулі видання овальна печатка синього кольору "Библиотека университета Св. Владимира".

Orzechowski Stanisław. Annales Polonici Adiunximus vitam Petri Kmithae. – Dantisci: APUD GREGORIUM FORSTERUM, 1643. – [4], [2], [4], 251 p. *Estr. T. 8, s. 243.* Шифр видання у колекції: **Берд. кол. 2376.**

Примірник має картонну оправу, корінець книги виготовлений із шкіри. На форзаці написи червоним олівцем "1650" та чорнилом "1699". На титульному аркуші напис вгорі з шифром книги, а між текстом назви – напис, що свідчить про приналежність видання до бібліотеки Бердичівського монастиря босих кармелітів. Стан збереження – добрий.

Orzechowski Stanislai Okszyc Roxolani. Subditus fidelis Quondam ad Sigismundum Augustum I nunc ad Serenissimum Augustum II in obsequium Sacrae R. M. a Fr. Paulo Antonio Radzynski Gvardiano Sanocensi Ordinis Minorum Sancti Francisci Conventualium. – Warszawa, 1698. *Estr. T. 8, s. 449.* Шифр видання у колекції: **Coll. Jabl. 1001.**

Оправа, виготовлена із телячої шкіри. На верхній кришці оправи – наліпка з шифром книжки. Обріз книги червоного кольору. На форзаці видання напис олівцем – шифр книги. Стан збереження – добрий.

Orichovii Stanislai Roxolani. Fidelis Svbditvs Siue De Institvtione Regia ad Sigismundum Augustum Libri II. – Varsaviae: Typis S. R. M. & Reipublicae in Collegio Scholarum Piarum, 1763. – [5], 98 s. *Estr. T. 9, s. 330.* Шифр видання у колекції: **Reg. X. 318/1.**

Перший аліґат у складі конволюта. Примірник має картонну оправу, корінець та кутики книжки виготовлені зі шкіри. Обріз її червоного кольору. На шмуцтитулі видання напис

олівцем – шифр книги. На титульному аркуші овальна печатка фіолетового кольору "Библиотека университета Св. Владимира".

Orechovii Stanislai. Idea apocalyptica seu apocalypsis in qua facies perturbatae et afflictae reipublicae eiusque restaurandae ratio repraesentatur - Varsaviae: Typis S. R. M. & Reipublicae in Collegio Scholarum Piarum, 1763. – 82 s. *Estr. T. 9, s. 330.* Шифр видання у колекції: **Reg. X. 318/2**

Другий аліґат у складі конволюта. Примірник має картонну оправу, корінець та кутики книжки виготовлені зі шкіри. Обріз її червоного кольору. На форзаці видання овальна печатка фіолетового кольору "Библиотека университета Св. Владимира".

Orzechowski S. Życie Jana Tarnowskiego. – Warszawa: w drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitej w Koll. Soc: JESU, 1773 – 125 s. *Estr. T. 9, s. 413.* Шифр видання у колекції: **1851/598.**

Примірник має м'яку паперову оправу блакитного кольору. Напис олівцем на оправі та титульному аркуші – шифр книги. На окремих аркушах видно сліди замокання. Стан збереження – задовільний.

Orzechowski Stanisław. Sen na jawie albo widowisko Stanisława Orzechowskiego w ktorym postawa zamieszaney y uciemięzoney Rzeczypospolitey, tudzież naprawienia iey sposob okazuie się [Text] / Stanisław Orzechowski; Przez M. Zygmunta Alexandra Włyńskiego. – Warszawa: Druk. Nadworna J. K. Mci, 1779. – 84 s. *Estr. T. 9, s.* 476. Шифр видання у колекції: **XXI 6/67.**

Примірник має м'яку паперову оправу блакитного кольору. Верхня кришка оправи втрачена. На титульному аркуші наліпка з шифром книги. Шифр також написано олівцем. На окремих аркушах видно сліди замокання. Потребує реставрації.

Orzechowski Stanisław. Sen na jawie albo widowisko Stanisława Orzechowskiego w ktorym postawa zamieszaney y uciemięzoney Rzeczypospolitey, tudzież naprawienia iey sposob okazuie się [Text] / Stanisław Orzechowski; Przez M. Zygmunta Alexandra Włyńskiego. – Warszawa: Druk. Nadworna J. K. Mci, 1779 – 84 s. *Estr. T. 9, s. 476.* Шифр видання у колекції: **Reg. X. 172.**

Примірник має м'яку паперову оправу зеленого кольору. На форзаці напис олівцем – шифр книги, а також овальна печатка фіолетового кольору "Библиотека университета Св. Владимира". Стан збереження – задовільний.

Orzechowski S. Kroniki Polskie. OD ZGONU ZYGMUNTA. Edycya Tadeusza Mostowskiego. – Warsyawa& w Drukarni Nro 646. przy Nowolipiu, 1805. – 482 s. *Estr. T. 10, s. 15.* Шифр видання у колекції: **Із пол. В 4311.**

Примірник має картонну оправу, корінець та кутики книги виготовлені зі шкіри. Оправа пошкоджена. На останній сторінці тексту та нижньому форзаці прямокутні штампи фіолетового кольору "Дез. 1937 р.". Ознак колекцій примірник не має.

Orzechowski S. Kroniki Polskie. OD ZGONU ZYGMUNTA. Edycya Tadeusza Mostowskiego. – Warsyawa& w Drukarni Nro 646. przy Nowolipiu, 1805. – 482 s. *Estr. T. 10, s. 15.* Шифр видання у колекції: **Із пол. В 1417/24.1.**

Примірник має картонну оправу, корінець та кутики книжки виготовлені зі шкіри. На корінці тиснення золотом її назви та тому даного примірника. Оправа пошкоджена. На титульному аркуші власницький напис "Z Biblioteki... " (далі нерозбірливо). У виданні розміщено портрет Зигмунта Августа. На нижньому форзаці наліпка "De la Bibliotheque de Jean Nepomucen Giżycki".

Orzechowski S. Życie Jana Tarnowskiego. Objaśn. Fr. Bohomolc, Wyd. nowe J. Nep.Bobrowicza. – Lipsk: Breitkopf i Haertel, 1837. – 53 s.: портр. – (Życia sławnych polaków ; т. 4). *Estr. T. 10, s. 167.* Шифр видання у колекції: **Із пол. В 1170/4.**

Примірник має картонну оправу, обтягнену темною тканиною. На титульному аркуші власницький напис "Zygmunt Marinowski". Примірник перший аліґатор у складі компакту. Перед титульним аркушем розміщено портрет Яна Сапіги. Стан збереження – добрий.

Orzechowski Stanisław. Dyalog albo rozmowa około exekucyi Polskiej Korony [Text] / Przez Stanisława Orzechowskiego; Wyd. K. J. Turowskiego. – Kraków: [s. n.], 1858. *Estr. T. 10, s. 330.* Шифр видання у колекції: **1864/904.**

Примірник має паперову оправу з незначними пошкодженнями. На оправі шифри примірника, написані червоним олівцем та чорним чорнилом. На звороті титульного аркуша овальна печатка чорного кольору "BIBLIOTHECA UNIVERSITATIS S. VLADIMIRI".

Можемо стверджувати, що твори С. Оріховського були досить поширеними серед певного кола освічених людей. Майже в кожній досить відомій приватній бібліотеці, що нині зберігаються у ВБЗІК, зберігалося по кілька примірників видань цього визначного письменника, полеміста, філософа, громадсько-культурного діяча і патріота України, найвидатнішого нашого гуманіста.

Нині можна полемізувати на предмет того як ставилися власники книжок до їхнього змісту, але, мабуть, основним питанням тут постає те, що, завдячуючи саме таким бібліотекам, нині можемо також знайомитися з творами, які не втратили своєї актуальності упродовж кількох сот років й актуальні для нас і сьогодні.

Співробітники НБУВ готують електронну виставку, присвячену 500-річчю від дня народження С. Оріховського. Крім того, відібрано низку його творів для оцифрування та подальшого представлення на сайті Бібліотеки. Сподіваємося, це допоможе привернути увагу загалу до знайомства з Станіславом Оріховським.

Стаття надійшла до редакції 1 лютого 2013 року

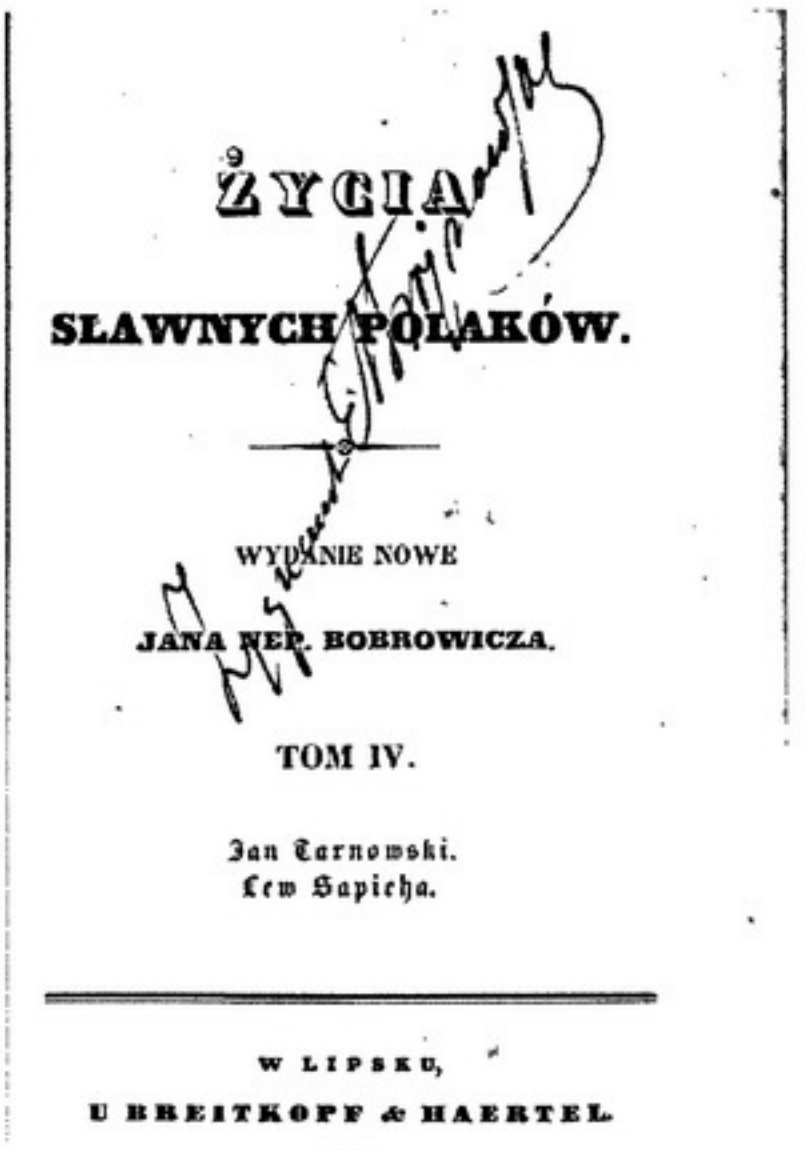

ŻYCIA

SŁAWNYCH POLAKÓW.

WYDANIE NOWE

JANA NEP. BOBROWICZA.

TOM IV.

Jan Tarnowski.
Lew Sapieha.

W LIPSKU,
U BREITKOPF & HAERTEL.
1837.